

ՀԱՅ ԴՊՐՈՅԸ ԼՈՅՄԻ ՏԱՀԱՐՄԸ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՄԱՆԴԸ

Հիմնադրութեան 90 ամեակին առթիւ
պատմական գնահատական մը (*)

Դոկտ. Միմաս Գոնայեան

Դպրոց, վարժարան, կրթական հաստատութիւն կամ հիմնարկ, ճեմարան, կրթական վառարան ունին մնանութիւններ եւ տարբերութիւններ թէ՛ իմաստային տեսակետով եւ թէ՛ հասարակութեան մը կամ ազգի մը մշակութային կեանքի մէջ իրենց խաղցած դերով: Անցեալին երբեմն այս անուանումներէն մէկը միւսին փոխարէն գործածուած է: Օրինակ «դպրոց» բառը - school, schola - այսօր ունի թէ՛ տվորական դպրոցի եւ թէ՛ կրթական հաստատութեան մը նշանակութիւնը: Երբ կ'ընենք այսինքնը կը պատկանի բժշկական այսինքն **դպրոցին**, կը հասկնանք որ ան կը պատկանի այնպիսի կրթական հաստատութեան մը, որ վաստակած է դարաւոր, կամ տասնամեակներու ընթացքին կերտած յատուկ համբաւ մը: Այս պարագային մենք գործը չունինք շէնքերուն հետ, այլ դասաւանդուած նիւթերու, աշակերտներու մակարդակի, տեսիլքի, դասաւանդ ուսուցիչներու, հետապնդուած վեհ մպատակներու, գոյութեան իմաստի (raison d'être), դաստիարակութեան եւ այլ բարոյական հասկացութիւններու հետ:

Երբ կը խօսինք Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան անցած ութսունամեակ կեանքին ու ժառանգութեան մասին, մենք յատկապէս նկատի կ'ունենանք անոր կատարած ազգաշէն ու ազգակերտ դերը, որ մախախըմանակա՛ն եղաւ յետ-եղեմեան վերականգնումի տարիներու հայութեան ճիգին մէջ:

Մելգոնեանի եւ նման դպրոցներու մասին ի գուր չենք տար այնպիսի նախդիրներ, ինչպէս՝ **լուսաշէջ վառարան, մտքի դարբնոց, երկրորդ տուն, «Նոր Աթոն»** եւ այլն: Ասոնցմէ իւրաքանչիւրին ետին կայ խոր իմաստ ու բովանդակութիւն, որ անհասկնալի պատճառներով անտեսել ուզեցին մարդիկ, որոնք կրթութեան ու ազգային տոհմիկ դաստիարա-

Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեաններ

կութեան հետ առնչութիւն չեն ունեցած անցեալին, ոչ ալ ունին այսօր:

Մելգոնեան վարժարանը դպրոց եղաւ քառիս միջմաղարեան ամենէն դրական իմաստով, այնպէս ինչպէս էին Սանահինի, Հաղբատի, Գանձասարի, Գլածորի, Տաքեւի, Մշոյ Սուրբ Կարապետի, իսկ նոր ժամանակներուն Վենետիկի ու Վիեննայի Միսիթարեան վարժարանները, Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը, Պոլսոյ Կեղողմականը, Էսայեանը, Տատեանը, Թիֆլիսի Ներսիսեանը, Էջմիածնի Գեղոգեան ճեմարանը, Երուսաղէմի Ժառանգաւորացը, Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանը, Յովակիմեան-Մանուկեանը, Դարուսի Յակոբեանը, Հալէպի Քարէն Եփփէն եւ ուրիշներ, որոնք լոկ ուսում չյամբեցին, այլ տոհին հայեցի դաստիարակութիւն ու տոհմիկ կրթութիւն՝ հայ մշակոյթին մատակարարելով իրենց գործին հաւատացող մշակներ ու գործիչներ, ինչպէս նաեւ կեանքի զանազան սպարեզներուն մէջ նիւթապէս յաջողած հայրենասէր ազգայիններ ու բարերարներ:

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը իրականացուց իմնադիր եղբայրներու երազանքը՝ սկզբնական շրջանի որբերէն ու անոնց յաջորդներէն պատրաստելով ո՛չ միայն օգտակար քաղաքացիներ, այլեւ յատկապէս մանկավարժներ: Այս բոլորը յաջողցնելու համար պէտք է ստեղծուէր այն կրթական մթնոլորտը, ուր պէտք է դասաւանդէին ժամանակի լաւագոյն մասնագէտները: Այս իմաստով Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը եղաւ այն պարարտ հողը, որուն մէջ իրենց հայրենաշէն սերմերը ցանցեցին մեր երանմաշնորհ ուսուցիչներն ու դաստիարակները:

Ա.- Հայոց լեզու եւ հայ գրականութիւն

Կասկած չկայ թէ ազգի մը ինքնութեան պահպանութեան կարեւորագոյն խաղիսխը

մայրենի լեզուն է: Լեզուն է որ իր մէջ կը խտացնէ ու կը պահէ ազգի մը ամբողջ լեզուամտածողութիւնը, որով ան կը տարբերի այլ ազգերէ: Լեզուն է որ կը կերտէ ազգի մը նկարագիրը: Մայրենի լեզուն ինքը՝ ազգն է:

Յիշենք եւ քանի մը խօսքով քննարկենք լեզուի եւ գրականութեան քանի մը երախտատրոները, որոնք պատրաստեցին իրենց յաջողները եւ այս վերջիններս ալ եկան իրենց ծառայութիւնը մատուցանելու 40-ականներէն մինչեւ 80-ական թուականները: Եթէ շուրջ 300 մելգոնեանցի շրջանաւարտ շրջանաւարտուհիներ՝ երեցներ, միջին տարիքի եւ երիտասարդներ անցեալ Յուլիսին Կիպրոսի մէջ իրար քով եկան տօնամիսներու սիրելի վարժարանի հիմնադրութեան 90 ամեակը հարազատ դպրոցի բակին մէջ, Բարերար եղբայրներու դամբանին շուրջ որպէս ուխտատու, զանոնք իրարու քով բերող կարեւոր կապերէն մէկն է մեր մայրենի լեզուին ու գրականութեան հանդէպ ունեցած յարգանքը, իրենց հայախօսութիւնը, անշուշտ նաեւ յանձնառութիւնը վարժարանի ապագային հանդէպ:

Երեսունական-քառասունական թուականներուն ՄԿՀ-ը վայելեց ներկայութիւնը այնպիսի մեծերու, ինչպիսիք են Յակոբ Օշական եւ Վահան Թէքէեան. վերջինս թէեւ կարճ ատենուան մը համար մնաց Հաստաութեան մէջ, բայց իր հմայքը մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ աշակերտութեան վրայ, ի վերջոյ «հայ հնչեակի իշխանն էր», «Լուսաւորչի Կանթեղի», «Պիտի իյմաս»ի, «Մէկ հատիկ»ի, «Եկեղեցին հայկական»ի անգուգական յօրինողն էր ան: Ժամանակակիցները իրենց յուշերուն մէջ կը գրեն թէ, երբ ան կը քալէր բակին մէջ, մարմնացած բանաստեղծութիւնն էր, որ դպրոցաշէնքերէն կ'ուղղուէր դէպի իր ընկալարանը: Այն ատենուան աշակերտները բացի պատկառանքով մօտենալէ բանաստեղծին, իրենց բանաստեղծական առաջին թոթովանքները կը ներկայացնէին անոր եւ կը ստանային խրախուսանք ու շինիչ խորհուրդներ: Այս շրջանի յաջողագոյն աշակերտներէն մէկը կը նկատուի բանաստեղծ, թատերագիր եւ վաստակաշատ ուսուցիչ՝ Մուշեղ Իշխան,

Ռուս մեծ գրող Լեւ Թուլսոյ ըսած է. «Ուսուցիչի համար պարտադիր յատկութիւն է՝ իր կոշտմին նկատմամբ ունեցած սէրը աշակերտին նկատմամբ տածած սիրոյ եւ

ինքնութեան կերտումին հետ զուգակցելը»: Մելգոնեան Կրթ. Հաստատութեան մէջ ա'յս է որ իրագործած է հայ եւ հայերէնի ուսուցիչը: Վերոյիշեալ մեծերուն յաջորդած է բանաստեղծ, ուսուցիչ եւ «ԱՆԻ» ամսագրի խմբագիր, նրբազեղ ճաշակի տէր Վահէ-Վահեան (Սարգիս Ապտալեան), կրթական մշակ մը, որուն մենք ալ աշակերտուելու առանձնացործներն ենք, իր դասաւանդութեանց ընթացքին մեզի ոգեւորած էր այն գաղափարով, որ հայ գրականութեան մեծերը մէկական առասպելատիպ ու մարմարակերտ անձեր էին: Մելգոնեանցի իր սաները կը պատմեն թէ ան դասարան կը մտնէր այնպէս մը, որ կարծես քուրմ մը կը մտնէր մեհեանէն ներս: Քանի՞նք ընդերջնուած են իր դասաւանդութիւններէն, մանաւանդ վերլուծումներէն, եւ այսպէս երեսունականներէն մինչեւ քառասունականներու վերջերը անոր շունչին տակ յաստիարակուած են բանաստեղծ ու հասարակական գործիչ Սմբատ Տէրունեան, գրականագետ ու գրող Կարպիս Սուրենեան, բանաստեղծ Կայծակ Լէփէնեան, Գրիգոր Քէշիշեան, Շաքէ Վարսեան, վիպագիր, հրապարակագիր եւ հասարակական գործիչ Հայկ Նազգաշեան, Վարուժան Պետիկեան, արուեստի պատմաբան Բարսեղ Թուղաճեան, Պետրոս Լէփէնեան եւ Հրանդ Նազգաշեան (Երուսաղէմ), որոնք սփիւռքի եւ հայրենիքի գրականութիւնը եւ մշակոյթի ուսումնասիրութիւնը հասցուցին յաջորդ համագործում՝ նոր բարոյանակներ առեցնելով խորհրդահայ եւ սփիւռքահայ գրականութեան ծաղիկ:

Գրութեան սկիզբը երբ կը խորհրդողածէի ԴՊՐՈՅ հասկացութեան մասին, նկատի ունէի ճիշդ այս հանգամանքը:

Փակակիծ մը բանալով հոս աւելցնեմ թէ՝ շարունակելով սերունդէ-սերունդ փոխանցուած աւանդութեան մասին իմ միտքը, շատեր իմ դասընկերներէս ըմբռնած են հայ մանկավարժի դժուար, երբեմն ապերախտ (նիւթական գնահատման իմաստով), բայց հոգեկան մեծ բաւարարութիւն առնող հայ մանկավարժի ազգակերտ ասպարէզը: Ես նոյնպէս կրնամ հպարտ զգալ, որ իմ Մելգոնեանի սաներէս շատեր հետեւեցան իրենց ուսուցիչին եւ այսօր փնտռում են կրթական գործիչներ են, խմբագիրներ, հայ գիրքի մեկենասներ, բարերարներ, հայախօս ընտանիքի ծնողներ (որ պակաս կարեւոր չէ այս տարիներուն), ազգային-հասարակական կեանքէն ներս զգալի ներ-

դրումներ կատարող հայորդիներ:

Պրն. Սարգիս Ապտալեանին յաջորդեց Մելգոնեանի աւագ սերունդին քաջ յայտնի, Մեծն Օշականի Երուսաղէմի սամբէրէն Պրն. Ներսէս Թամանեանը, աշակերտներու տուած մակդիրով՝ «Թամամը» (գրական անունով՝ Ն. Կատար): Հոս նստածներուն մէջ կը տեսնեն իր աշակերտներն ու աշակերտուիւիները, որոնք երբ քով-քովի կու գան, անպայման կը յիշեն Պրն. Ն. Թամանեանի գրական խոր վերլուծումները, գորս ան կը կատարէր բանաստեղծի մեզ գրականագէտի մօտեցմամբ: Երբեմն ան ամբողջ պահ մը կը յատկացնէր, օրինակի համար, Պետրոս Դուրեանի միայն «Տրտունջ» պոէի-գործոց բանաստեղծութեան: Իր աշակերտներէն շատեր լաւ գրիչի տէր դարձան, եղան հրապակագիրներ ու հրապարակախօսներ դարձան՝ բժախնդիր իւրաքանչիւր բառի ու ստորագիւտի գործածութեան աւտեն:

Հապա Պրն. Վահրամ Մովսէանը, նոյնպէս Երուսաղէմացի, որ որքան ափնքնող էր իր արտաքինով, հոգեկան նուրբ կերտուածքով, աշակերտներու հանդէպ ցոյց տուած իր հոգատարութեամբ, նոյնքան եւ իր բանաստեղծական խոր զգացումներով: Ընդգծելի է իր ազդեցութիւնը եւ հոգատարութիւնը աշակերտներուն վրայ, որոնցմէ ամենէն սիրելիներէն մեկը, Պրն. Սեւակը հասաւ մինչեւ ՄԱԿ-ի Գլխաւոր Փոխ-Քարտուղարի պատուարէր պաշտօնին: Հապա ի՞նչ բնէ երկար տարիներ թՄՄ-ի գեղարուեստական հանդէսներու զարդերէն Մելօ Էքիզեանի մասին, որ ցարդ լաւագոյն մեկնաբանողն է իր ուսուցչին՝ Վահրամ Մովսէանի ստեղծագործութիւններուն: Պատահական չէ որ իր աշակերտներէն Կարօ Այաթուն էր գրէ. «Ժպտայատուկ էր իր սէրը եւ իր հոգեկան անքակտելի կապը հանդէպ հայ գիրին ու մայր լեզուին: Իր գովերգութիւնը հայ լեզուին համոզեալ երկիրաժողովեան պաշտամունք էր կարծես, այնքան հարազատ որքան է Նարեկացիի մեղքերու ողբը «Նարեկ»ի մէջ արտասանուած»:

Մանկավարժական գիտութիւններու դոկտոր եւ երկարամեայ տնօրէնուի ու փոխտնօրէնուի Դոկտ. Էլլի Անդրէասեան կը վկայէ, պատասխանելով՝ «Ո՞վ է Հայ Ուսուցիչ» հարցումին. կը մէջբերեն. «Ան իր կեանքը նուիրած է հայ երիտասարդ սերունդի հայակերտման գործին: Ան անձ մըն է, որ իր իրապական մշակի եւ իր մարդկային արժանիքներով կը գտնուի բարձունքի վրայ, ուր կարելի

է հասնիլ, եթէ մեծ նուիրում եւ ջերմ սիրտ ունիս՝ Հայ ուսուցիչը իր նուիրումը եւ սիրտը տուած է հայ սերունդի հայեցի դաստիարակութեան գործին անշահախնդիր»:

Այսօր, իմ եօթներորդ տասնամեակիս սեմին եւ գրեթէ 40 տարուայ ծառայութեանս քաղոր բեռին տակ, ինծի ուրիշ բան չի մնար, եթէ ոչ ափսոսալ ու աւաղել այն փաստին առջեւ որ լոյսի ու հայեցի այս կրթական հաստատութիւնը տակաւին զոց կը պահէ իր դռները: Ասիկա համագոր է այն ծիւղը կտրելուն, որուն վրայ նստած է անկէ օգտուողը: Ան համագոր է այն տխուր ու ապիկար արարքին, երբ մարդ կը զոցէ իր ակամակիտ աղբիւրը:

Բ.- Մանկավարժութիւն եւ ուսուցչական ասպարէզ

Խօսիլ Մելգոնեանի մասին, կը նշանակէ անպայման շեշտել անոր ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ դերը: ՄԿՀ-ն երեսնամեակն քուականներուն օժտուեցաւ արեւմտեան մանկավարժական դպրոցի լաւագոյն մասնագէտներէն Պրն. Պօղոս Գեորգեանով: Անոր հիմնած մանկավարժական դասընթացքերը, եւ կ'ըսէի Գեորգեանական-Մելգոնեանական դպրոցը, կամ ինչպէս կը յիշուի յաճախ՝ վարժապետնոցը, մեր շունչ եւ արին փոխանցեց թէ՛ սփիւռքին եւ թէ՛ հայրենիքին: Տասնեակներու կը հասնի թիւը այն Մելգոնեանցիներուն, որոնք Հաստատութեան հիմնական դասընթացքներու շրջանը աւարտելէ ետք հետեւեցան Պրն. Գեորգեանի հիմնած վարժապետնոցի բաժնին՝ հետագային ընտրելով հայ ուսուցչի եւ մանկավարժի ծանր, բայց նաեւ հոգեւոր ասպարէզ: Յիշուե՛ ջանքի մը անուններ՝ Գեքսա՛մ Անարոնեան (ընդի. ազգաց Պատմ.) Դոկտ. Կ. Էսէկիւլեան (Հայոց Պատմութիւն), Կարապետ Փափագեան (ուսուցիչ եւ խմբագիր), Եմովա Պետեան (Հայոց լեզու եւ գրականութիւն), Մեսրոպուհի Մեսրոպ (յայտնի գրադարանագէտ, Պոլկարիա): Անձամբ կրնամ վկայել թէ նախակրթարանէ մինչեւ երկրորդական ուսման աւարտը իմ ուսուցիչներէս ոմանք եղած են ՄԿՀ-ի սաները: Պարզապէս թուարկեմ՝ Պօղոս Մատուռեան (հայերէն), Կարապետ Կիրեղեան (անգլերէն), Համբարձում Գումրուեան, Ջարեհ Մելքոնեան, Վարուժան Պետիկեան (հայերէն եւ տոմարագիտութիւն), Երուանդ Պապոյեան, (անգլերէն):

ՄԿՀ-ի մանկավարժական դպրոցի

վառարանն ելած են եւ կամ այդ դպրոցի ազդեցութեամբ կեանքի ասպարէզ մտած են վաստակաւոր ուսուցիչներ, որոնց շարքին կը տեսնեն այնպիսի երախտաւորներ, ինչպէս պատմաբան, ուսուցչուհի եւ ՄԿՀ-ի տնօրէնուհի Դոկտ. Ազալի Նապայեան, Պէրյուքի Դարուհի Յակոբեան վարժարանի եւ ՄԿՀ-ի տնօրէնուհի Սօսի Պետիկեան, Կիպրոսի «Նարեկ» վարժարաններու երկարամեայ սիրուած տնօրէն ու արուեստագէտ Պրմ. Վարդան Թաշճեան, վերջինիս երկարամեայ գործակից Շաքէ Հոռոմեան, Ասատուր Տէլ-լէթեան (ուսուցիչ եւ հասարակական գործիչ), սիրուած ուսուցչուհի Տիկ. Անն Էսփիճեան, ՄԿՀ-ի երկարամեայ հեթապահուհի, արեւուշապետ եւ կրօնի ուսուցչուհի Տիկ. Հերմինէ Քէշիշեան-Պէքարեան, իր տեսակին մէջ իրաւաստուկ ու ինքնատիպ Մամուլէ Քէօսեան եւ քոյրը, գիտութեան եւ տարրաբանութեան, ատեն մըն ալ հայոց պատմութեան ուսուցիչ եւ միշտ փնտռուած ու սիրուած մասնագէտ Գէորգ Յակոբեան եւ տիկինը Սիլվա, ուսուցիչ, հասարակական գործիչ եւ Արշակ Տիգրանեան վարժարանի երկարամեայ տնօրէն Պրմ. Վարդգէս Գուրոյեան եւ տիկինը՝ Ալիս, ՄԿՀ-ի հեթապահուհի եւ գիտութեան ուսուցչուհի Մարի Փափագեան, տնտեսագիտութեան ուսուցչուհի Ազնիլ Փափագեան, հեթապահուհի եւ Ընդի. Ազգաց Պատմութեան ուսուցչուհի՝ Հայրաբի Տէմիրճեան, ութսունականներու սերունդէն մանկավարժ ուսուցչուհի Էլէոնոր Թահմազեան, ասպարէզով մանկավարժական հոգեբանութեան մասնագէտ Սեդա Թութճեան-Պահլէճեան, ՄԿՀ ապա Մոնթրէալի մէջ ուսուցիչ Աւետիս Սալիզեան (Սափսըզեան), հասարակական գործիչ, բանասէր եւ ուսուցիչ Արմէն Իսրմէշլեան (Լիբանան), հայերէնի ուսուցիչ եւ ՀԲԸՄիութեան Մանուկեան-Տէմիրճեան վարժարանի (Քալիֆորնիա) Հայկական Բաժանմունքի վարիչ Հրաչ Սեփեճեան, Կիպրոսէն Մակի Հալաճեան-Էսփիճեան, Վիլլէ Նալչաճեան-Թաշճեան, հեթապահ Մասիս Գազանճեան եւ Ալպերթ Թիսթինեան եւ տակաւին կարելի է երկարել շարքը հասնելով Ուրուկուայ ու Արժանքինա, Զանաւառ:

Այսբան ուսուցիչ ու մանկավարժ հայթայթող լոյսի կեդրոնի մը փակուելուն առթիւ միօրէ անարդարացի պէտք է նկատել մեր բողոքները, միօրէ անտեղի են մեր տրտմուցքներն ու ընդվզումները: Հարց կու տանք՝ ինչո՞ւ

աշխարհատարած Մելգոնեանցիներն ու հայ կրթութեան ջատագովները հանգիստ խիղճով պէտք է ընդունին այսպիսի հաստատութեան մը փակ մնալու փաստը:

Կրկին անգամ մէջբերելով հայ ինքնութեան կենսականութեան հաւատացող մանկավարժ Դոկտ. Էլի Անդրեասեանն, «Այսօր, կը գրէ ան, Սփիւռքի այս տարածքին գոյութիւն ունեցող իրարամերժ արժէքներու ամկայութեան, հեռու մեր պապեանական օրրանն եւ ամենօրեայ սնունդէն, օդէն, ջուրէն, մեր ժողովուրդն էլ եւ հողէն, Հայ ուսուցիչն է որ կը ստեղծէ ջերմ, հայ մթնոլորտը դասարանէն ներս՝ ներարկելու Հայ ինքնութեան գիտակցութիւնը մեր երիտասարդ սերունդի հոգիին մէջ: Ան իր աշակերտներուն կը սորվեցնէ որ Հայ ըլլալը միայն գիտակցութիւն եւ պատկանելիութիւն չէ այլ նաեւ պատիւ եւ հպարտութիւն»:

Մելգոնեան վարժարանը այս տեսիլքով սկսաւ ու շարունակեց տասնամեակներու փորձով հարստացած ժառանգութիւնը:

Գ.- Երգ-երաժշտութիւն-գեղանկարչութիւն

Ժամանակակից կրթութեան մէջ յաճախ կը խօսուի ու կը գրուի գիտութիւններու integration կամ interdisciplinary մեթոտներու մասին: Մելգոնեան Հաստատութիւնը նշուած թեթոտի առաջին օրինակները եւ կիրարկումները սկսած էր գործադրել տակաւին երեսունական թուականներուն: Այս է պատճառը որ մեր հաստատութեան շրջանաւարտները ունեցած են եւ ունին ՀԱՄԱԿՈՒՄԱՆԻ զարգացում:

Ահաւասիկ մանկավարժական ուղղութիւն մը, որուն հետեւելով ՄԿՀ-ն յառաջամարտիկի դերը խաղացած է հայ նոր սարդու կերտման մէջ: Այս կերպ ան իր զգալի աւանդը ունեցած է՝ ուղղակիօրէն նպաստելով հայ ինքնութեան ու գեղագիտական ճաշակի զարգացումին մէջ:

Երաժշտութեան, մանաւանդ հայ երգի լաւագոյն աւանդութեան շարունակման մէջ Հաստատութեան ծննդոցը կը հասնի մինչեւ Կոմիտաս Աղարապետ: Եթէ այսօր Ֆրանսայի մէջ հայ դպրոցի տնօրէն է խմբավար Հայկ Սարգիսեան մը իր ճիպտը կը բարձրացնէ, իմացքը որ Կոմիտասն է ղեկավարողը, կամ եթէ Ատիս Ապեայի մէջ Վարդգէս Նալպանտեան թէ՛ Գէորգոֆ վարժարանի թէ՛ տնօրէնն է, թէ՛ եկեղեցւոյ դպրապետն ու երաժշտութեան ուսուցիչը, ապա անոր երաժշտական դաստի-

արակութեան բաղադրութեան մէջ փնտռեցէք Կոմիտասն ու իր աշակերտ Բարսեղ Կանաչեանը, վերջինիս աշակերտ Վահան Պետկեանը, ապա անոր աշակերտ, համայն հայութեան սիրոյ ու գովասանքին արդարօրէն արժանացած, «ԳՈՀԱՐ» համոյթի անգուցական խմբավար Սեպուհ Աբգարեանը: Թոնձ Կոմիտասով սկսած հայ երգի ուղղակի եւ անուղղակի աշակերտները դարձած այլ անուններ եւ՝ Յարութիւն Պետկեանը, Կիպրոսի Նարեկ Ազգային վարժարաններու եւ Հայաստանեայց եկեղեցոյ երկարամեայ երգի դասատու եւ խմբավար Հայրապետ Թորոսեան, Լիբանանի եւ Մոնթրէալի երաժշտանոցներու փրոֆեսոր Սիլիւան Էսէկիւկեան, Պոլսոյ Պատրիարքութեան Գում Գափուի Մայր եկեղեցոյ խմբավար Յակոբ Մամիկոնեան, Կիպրոսէն Մարգիւ Տմիրճեան:

Կարելի չէ ամբողջական գաղափար կազմել ՄԿՀ-ի հայակերտիչ պատմական դերին մասին եթէ չընդգծուի դերը քառածային երգչախումբին: Եթէ մինչեւ այսօր սփիւտը տարածքին ցրուած տարբեր սերունդներու Մելգոնեանցիներ իրար քով կու գան ու տակաւին կ'երգեն Կոմիտաս ու Կանաչեան, Պետկեան ու Աբգարեան, պարտական կը մնանք Պրն. Սեպուհին:

Հապա ի՞նչ ըսել գեղանկարչութեան ու ճարտարապետութեան հետեւած Մելգոնեան սաներու մասին. այստեղ նոյնպէս առկայ է շուրջ հարիւր տարուայ աւանդութեան մը գոյութիւնը: Թոնձ անունները այս ուսկի շրջային.- Օննիկ Աւետիսեանէն Առաքել Պատրիկ, Յակոբ Յակոբեան, Ասատուրեան (Հայաստան-ԱՄՆ), Տատրեան (Ֆրանսա), Սեպուհ Աբգարեան, Վարդան Թաշճեան, ճոն Կէլ-հերեան, Լեւոն Մոմճեան, Մարգիւ Թոնունեան: Մելգոնեանի մէջ Պրն. Սեպուհին քաջալերանքին կը պարտինք մաւե ԱՄՆ-ի եւ Գանատայի մէջ քանի մը համակարգչային գծագրողներու (computer design) գոյութիւնը, յիշեն Մայր Նահապետն ու Ռաֆֆի Դարբինեանը, որոնք ամերիկա-գանատական գիրքի ձեւաւորման մէջ ստեղծեցին հայկական «վրձնահարածներով» յատկանշուող իրենց սեփական ուղղութիւնը:

Դ.- Հայ մամուլ եւ հասարակական կեանք

ՄԿՀ-ն վաճառելու խօսակցութիւններու եւ տարածայնութիւններու ընթացքին, առանց որեւէ լուրջ վիճակագրութեան, այսպէս կոչուած

«ՀԲԸՄ-ի բարեկամները» ի շարս այլ անհեթեթ պատճառաբանութիւններու, հոս ու հոն, բերանացի կամ գրաւոր իրենց ելոյթներուն մէջ իրարու հետ կը մրցէին ցոյց տալու համար թէ իբր վերջին տասնամեակներուն ՄԿՀ-ն ուսուցիչ եւ խմբագիր չի պատրաստեր: Ասիկա բացարձակապէս քմայքի, դիտարկելի խեղաթիւրումի կամ անտեղեակութեան արդիւնք է, ես կ'ըստի մաւե՝ կրթական կեանքէն ու մամուլէն ամբողջովին հեռացած կամ անտեղեակ մարդոց կողմէ կատարուած ապիկար փորձ մը: Կարդացէք ուրսումնական թուականներու մեր փայլուն շրջանաւարտներէն, ուսուցիչ եւ հրապարակախօս Արմէն Իրնճեանի պատրաստած ցանկը եւ դուք պարզապէս կը հիանաք ի տես այն քիւլին, որ ներկայացուած է հոն: Ոչ մէկ դպրոց այնքան հրապարակագիր ու խմբագիր տուած է վերջին տասնամեակներուն, որքան ՄԿՀ-ն, Պէյրութի ճեմարանը, Դարուի Յակոբեանն ու Յովակիմեան-Մանուկեանը: Աչքէ անցուցէք մաւե Եղիա Գայայեանի «Յուշամատենը», որ պիտի տեսնէք Հաստատութեան թողած փայլուն ժառանգութեան պատկերը:

Մեզ նախորդող սերունդէն մելգոնեանցիներ Արա Գալայճեանի, Անդրանիկ Փոլատեանի եւ այլ երախտաւորներու գործը այսօր կը շարունակեն վերջին յիսնամեակի մեր շրջանաւարտները՝ Օհան Պողոտումեան, Վարդգէս Գուրութեան, AIM-ի հիմնադիր Մայքըլ Նահապետ, մամուլի եւ տպագրութեան գիտակ Ռաֆֆի Յնձայեան, Երանուհի Դազարեան, Յովսէփ Արքիմեան, Ահարոն Շիւրըտըմեան, Պայծառ Արապեան, Աւետիս Տիպան, բոլորովն վերջերս տակաւին ՌԱԿ-ի «Նոր Օր»-ի խմբագիր հրապարկուեցաւ Հրաչ Սեփեթճեան: Հարց կու տամ՝ ՀԲԸՄիութեան ո՞ր մէկ վարժարանը մամուլի այսքան դէմք տուած է:

Հասարակական կեանքէն ներս նոյնպէս իրենց ներդրումը ունեցած են քանի մը առաջատար անձնաւորութիւններ: Եթէ անոնք Մելգոնեանի հոգեւոր աղբիւրէն խմած չլլային, եթէ անոնք աւանդութեան մը կրողները չլլային, ապա Սփիւղը պիտի չունենար մեզմէ շատ շատերու սիրելի Ձոհրապ Շամմասեանը, Սեսիլ Սիմոնեան-Քէշիշեանը, Ռիթա Սիմոնեան-Պալեանը, Մարգ Զենեանը, Ռաֆֆի Պետիկեանը:

Հետեւաբար կը կոչեն. «Ով ակամջ ունի՝ թող լսէ, ով աչք ունի՝ թող տեսնէ»:

Վարդան թաշնան, ջրաներկ, տողոց և աղջկանց պատմական շէնքերը

Ե- Մարմնամարզանքի դասաւանդութեան Մեղգոնեանական դպրոցը

Դեռեւս ոմանց համար տարօրինակ թուի թէ մարմնակրթանքը ի՞նչ առնչութիւն կրնայ ունենալ հայեցի դաստիարակութեան մեղգոնեանական աւանդոյթին հետ: Հայեցի կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը հայ մանկավարժական դպրոցին հիմնական գոյութեան իմաստներէն (raison d'être) մէկը եղած է, որուն անբաժան եւ բաղադրիչ մասերէն մէկը հանդիսացած է մարմնակրթանքը: Ես՝ հայեցի մանկավարժութիւնը կ'ընդունիմ որպէս ՀԱՄԱ-ԼԻԻ Ժրագիր: ՄԿՀ-ի մէջ այս առարկան կը դասաւանդուէր **հայերէնով**, ուսուցիչները, ըլլալ մարզանքի պահերուն թէ այլ դպրոցներու հետ մրցումներու ընթացքին մարզիկներուն մէջ կը ներարկէին ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԳԻ: Այլ խօսքով միայն մկաններն ու մարզական պատրաստ-ւածութիւնը չէին որ կը պայքարէին յաղթելու համար, այլ ՀԱՅ ՌԳԻՆ էր որ պէտք է յաղթէր: Մեղգոնեանցիները կը յիշեն իրենց բոլոր մրցումները Անգիական Վարժարանին հետ, Ակադեմիային հետ, Յունական եւ Թրքական դպրոցներուն հետ: Ես վստահ եմ, որովհետեւ ականատես եղած եմ անոնց ենթագիտա-կիցին մէջ յաղթանակի ձգտումը եւ վճռակա-մութիւնը իր մղումը կը ստանար ՀԱՅԸ պէտք է յաղթէ համոզուումն:

Ահա թէ ինչու «Առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ» լոգունը իր լաւագոյն արտա-յայտութիւնը գտաւ մեր հաստատութեան մէջ անոր հիմնադրութեան առաջին իսկ օրէն: Քսան-երեսումական թուականներու որբերը եւ նեղասպանութեան արհաւիրքներու ամենէն

դառն բաժակը ընպած առաջին եւ երկրորդ սերունդի աղջիկներն եւ տղաները պէտք է սնուցուէին ինքնավաստաութեան ու սեփական ուժի վրայ յենելու կենսամիտքով: Մարզանք, կարգապահութիւն, շուտական մարզանքներ, խմբական խաղեր, ռդիմպիական մարզա-ձեւեր, արի-արեմուշական շարժումներ եկան կոփելու Մեղգոնեանի եւ Միջին Արեւելքի յաջոր-դական սերունդները: Փորձութիւնը կ'ունենամ տալու կարգ մը անուններ՝ Լեւոն Աբգարեան, Յակոբ Աճեմեան, Գեղամ Ահարոնեան, Ասատուր Պետեան, Բարունակ Թովմասեան (վերջին երեքը լաւ պատքեթայիստներ էին), Փայլամունեան, ձեզմէ շատ շատերուն ուսու-ցիչը դարձած եւ սիրուած Պրն. Տիգրան Միսիրեան, Ստեփան Օգոնյան, Յովսէփ Ասատուրեան, Հրաչ Մանուկեան, Արթուր Ասա-տուրեան, Նիկողոս Մարոնեան, Կարօ Վար-դանեան, Լեւոն եւ Մաթիլտա Գազանճեաններ, Յակոբ Հալլաճեան եւ ուրիշներ, որոնք մարզա-սիրութեան ջահը փոխանցեցին ամբողջ ութ-սուն տարիներ: Թուարկած անուններէն երեքը եղած են իմ մարզանքի ուսուցիչներս Լիբա-նանի մէջ:

Եզրակացնելով. Մեղգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը ամբողջապէս Մաշտոցա-հաճոյ դպրոց մըն էր, որ իր անջնջելի կնիքը դրած է Սփիւռքի հայակերտման վրայ. անկիւս այն պտղատու ծառն էր, որ ոչ թէ ջրագուրկ պիտի ըլլար հետզհետէ, այլ խնամքի առարկայ դառնար զինք ինքնաւարտելու կոչուած կազմա-կերպութեան կողմէ: Եկե՛ք 90 ամեակի առթիւ ուխտենք ի մի բերել մեր գիտական ու զանազան մասնագիտական կարողութիւն-ները, որպէսզի մեր ծառը կրկին անգամ բարգաւաճի ԱՅՍ ՕՐՀՆԵԱՒ ԿՐԶԻԻՆ վրայ, մէկի տեղ տասը տայ, տասի տեղ հարիւր, հարիւրի տեղ հազար: **Մեղգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը պէ՛տք է շարունակէ բազում երախտատրոններու կողմէ տասնամեակներու ընթացքին ստեղծուած կրթա-դաստիարակ-չական աւանդոյթը:**

(*) Ելոյթը գրուած էր 90 ամեակի առթիւ Նիկոսիոյ հաւաքին ներկայացուելու նպատակով: Նոյնը հանրութեան ուշադրու-թեան յանձնուեցաւ նաեւ ԹՄՄ-ի կողմէ կազմակերպուած հանդիսութեան, Հինգշաբթի, 15 Սեպտեմբերի երեկոյեան, «Պէշկէօքիւրեան» սրահին մէջ, Փաստափնա, Գալիֆորնիա:

